

MORALSKE DILEMMAER BARN

1. MOT, ÆRLIGHET

En dag klassen får være inne i friminuttet må Mona ut en tur. Ole og Turid tar ei skrivebok opp fra ranselen til Mona og river den i fillebiter, før de putter den nedi igjen. Noen prøver å si at det er dumt, mens andre bare ler. I neste time blir det oppdaget, når Mona skal ned i sekken og hente opp boka. Hun blir veldig lei seg og gråter. Læreren spør om noen vet hvem som har gjort dette. Ole og Turid rister på hodet og sier at de ikke vet noen ting.

Dilemma: Skal elevene fortelle hva de har sett?

JA   NEI   VET IKKE

Diskusjonstema/perspektiv:

- La oss si at Ole og Turid er de kuleste i klassen og ingen ønsker å bli uvenner med dem, er det da lurest å ikke si noe?
- La oss si at Ole og Turid er klassens bråkmakere, som alle synes er barnslige og dumme, gjør det en forskjell?
- Hva om Mona er ei jente som blir mobbet ofte og som ikke har noen særlig kontakt med noen i klassen. Hva er riktig å gjøre?
- Hva om Mona er ei populær jente som alle vil være sammen med? Gjør det en forskjell?
- Har vårt syn på mobbere eller offer innvirkning på om hva vi tolererer av urett?
- Hvis dere var i Mona sin situasjon, hva ville dere at klassen skulle gjøre?
- Læreren bestemmer seg for å kalle inn en og en til samtale, for å finne ut hvem som har ødelagt skriveboka. Vil det være enklere å si sannheten da, enn foran hele klassen? Vil det ha betydning om læreren lover å ikke si fra om hvem som har sagt det?
- Ei jente i klassen forteller i friminuttet at hun har lyst å fortelle læreren hvem som gjorde det, men hun tør ikke gjøre det alene. Vil det være enklere å si i fra når en er flere om det?
- Skal klassen tolerere at noen blir plaget? Hvis en tolererer det, kan det i neste omgang ramme en selv?
- med mer

2. OMSORG

Liv er hjemme alene med lillebroren sin, som er syk og sutrete. Mor er ute og handler. Anne Marie kommer på besøk, de har avtalt å planlegge hva de skal ha med seg på leirskoleturen med klassen. Anne Marie er den kjekkeste i hele klassen og Liv ble kjempeglad da hun spurte om de ikke kunne planlegge sammen. Liv har et stort ønske om at de skal bli bestevenner.

De setter seg ned i stua, men lillebroren bare maser om alt mulig og når han ikke får det som han vil så begynner han å grine. Liv har lyst å ta med Anne Marie på rommet og stenge døra for lillebror.

Dilemma: Hva skal Liv gjøre?

Gå på rommet med Anne Marie?   Ta seg av lillebror?   Vet ikke?

Diskusjonstema/perspektiv:

- hvis Liv ikke får fred fra lillebror, kan det være at Anne Marie går sin vei og ikke gidder å være venninne med henne allikevel
- hvis Liv kjefter på lillebror og stenger han ute kan det være at Anne Marie ikke liker det hun gjør og ikke vil være venninne med henne allikevel
- Hvis Liv velger å gå på rommet og de får planlagt som avtalt, hvordan vil lillebror ha det? Har det betydning hvor gammel han er? Sett at han er 3 år? Sett at han er 6 år?
- Lillebror sier at han skal si det til mamma, at hun var slem mot han. Vil det ha noen innvirkning på Liv sine valg? (ikke nødvendigvis et modent valg, hvis man gjør noe for å unngå trøbbel med mor)
- Liv velger å ta seg av lillebroren som er syk. Anne Marie sier at det er dårlig gjort, for de har en avtale, da vil hun heller planlegge med Siri i klassen. Hva skal Liv da gjøre?
- Tar en god venn hensyn til hvordan andre har det?
- Mor kommer hjem og finner lillebror alene på stua. Han er veldig lei seg. Hvis dere var mor, hvordan ville dere ha reagert?
- Hvis dere var syk og de som skulle passe og hjelpe dere ikke brydde seg, hva ville dere ha følt?
- med mer

3. SAMARBEID

Klassen skal ha gym og de blir delt inn i grupper som sammen skal ta seg igjennom en orienteringsløype i skogen ved siden av skolen. Læreren har lagt ut poster og alle har fått opplæring i bruk av kart og kompass. Øystein blir plassert i gruppe sammen med Steinar og Tore. Steinar er ikke spesielt sterk fysisk, han løper sakte, snubler i egne bein og det er ingen sjanse for å vinne over de andre gruppene hvis han er på laget. Tore og Øystein er best i klassen i gym. Tore foreslår at de skal stikke av fra Steinar og etterpå kan de bare si at han kom bort fra dem og at de ikke fant han igjen.

Dilemma: Hva skal Øystein gjøre?

Si seg enig med Tore

Si at han er uenig

Vet ikke

Diskusjonstema/perspektiv:

- hvis de skal ha Steinar på laget vil de helt sikkert komme sist tilbake, de er best i klassen i gym, er det da rettferdig at en elev skal få ødelegge for dem?
- hvis Øystein sier at han er uenig med Tore, at de må gjøre det beste ut av det, vil Tore se på han som ei pyse. Er det verd det?
- sett at de stikker av fra Steinar og kommer først i mål som planlagt, er de da vinnere?
- hva om Øystein velger å si at han er uenig og de gjennomfører løypa sammen med Steinar, er de da blitt dårlige i gym?
- hvis dere var Steinar, hva ville dere ha ønsket at Tore og Øystein skulle ha gjort?
- sett at de løp fra Steinar og sa de hadde mistet han av syne. De fikk litt kjeft, men ikke så ille. Neste dag er det matteoppgaver som to og to skal gå sammen om å løse og Øystein havner sammen med Steinar. Steinar er en kløpper i matte, mens det er Øystein sitt verste fag. Hvordan vil det som skjedde dagen før virke inn på samarbeidet? Bør Steinar hjelpe Øystein etter å ha blitt dårlig behandlet i gymmen?
- kan dere gi eksempler på samarbeid hvor en som ikke er så god på et område kan hjelpe andre på et annet område. På et fotballag, er det viktig at alle er like god på alt, eller kan man få et like godt resultat av at spillerne har forskjellige ferdigheter og egenskaper og at de blir sterke sammen/når de samarbeider?
- med mer

4. MÅLRETTETHET

Petter er et friidrettstalent og gjør det spesielt bra i løp. Han trives med trening og konkurranser og har lyst til å fortsette med dette. Petter vet at han må trene jevnlig og leve noenlunde sunt, hvis han skal nå målet sitt om å gjøre det godt i mesterskap og kanskje bli en idrettsstjerne. I tillegg er Petter og familien hans svært aktive og de liker seg i klatreveggen, på kanoturer, svømming, m.m.

De fleste av guttene i klassen bruker mye av fritida på kjøpesenteret, der de ser på jentene, spiller på automater (når ingen voksne ser dem) og forsøker å imponere de eldre ungdommene som er der. Ellers så spiller de mye dataspill. På lørdagskvelden er de på klassefester, men Petter må ofte gå hjem tidlig fra festen, da han har aktiviteter om søndagen. Petter har problemer med å finne venner i klassen. Hva skal Petter gjøre?

Dilemma: Skal han bruke mer tid med gutta for å få venner eller skal han satse for å nå målet sitt?

Bruke tid med gutta

Satse på idretten

VET IKKE

Diskusjonstema/perspektiv:

- Petter synes det er viktig å ha venner, han har ikke lyst til å gå alene eller føle seg utenfor når de andre snakker om hva de har gjort på. Bør han velge å bruke mer tid sammen med dem?
- Hva hvis Petter velger å bli med dem, men synes det er kjedelig å henge på kjøpesenteret. Hva er viktigst, å ha mange venner eller å holde på med det man liker? Hvilket valg tror dere Petter vil være mest fornøyd med selv?
- Det Petter egentlig ønsker er å ha venner som synes det er greit at han bruker tid på trening og som han kan holde på med fysisk aktivitet sammen med. Hva kan Petter gjøre for å nå dette målet?
- Sett at noen av guttene i klassen også kjeder seg litt med å henge på kjøpesenteret hver dag, men de vil ikke bryte ut da det er de tøffeste i klassen som liker dette? De er redd for å bli plaget av tøffingene, å ikke bli invitert med på fester, å bli stående alene? Hvordan kan de og Petter gå fram for for å bli respektert?
- Hvem er mest selvstendig, den som jobber målrettet for å få oppfylt ønskene og drømmene sine, eller den som følger det gruppa forventer.
- med mer

5. RESPEKT, MEDMENNESKELIGHET

I klassen til Kari går det en gutt som heter Einar. Han har en har psykisk utviklingshemming, som gjør at han lærer litt seinere enn de andre i klassen. Einar er en blid gutt, men han er lett å lure. Hvis noen sier at han skal si til læreren at han er en idiot, så gjør han det. Det er fordi Einar elsker å få de andre til å le og det gjør de når han sier slike ting. Einar har foreløpig ikke lært så mye om hva som er rett og galt, lurt og ikke så lurt. For han er det viktigst at klassekameratene synes han er tøff og morsom, da får han være sammen med dem.

To av guttene i klassen, Ole og Jan, kjeder seg og bestemmer seg for å få Einar til å gå bort og ta ballen fra noen førsteklasinger som leker i skolegården. Einar gjør som de sier, men førsteklasingene begynner å gråte og så kommer det en lærer og kjefter på Einar. Einar blir sint og sier at han ikke bryr seg om de drittungene, så banner han høyt til læreren. Han ser seg rundt for å få aksept fra Ole og Jan, og de nikker fornøyd til han. Læreren blir kjempesint på Einar og han må gå inn fra friminuttet. Kari har sett hele hendelsen og vet hva som har skjedd. Når Kari tar det opp med Ole og Jan så bare ler de av henne og sier at det ikke er så farlig. Læreren kommer sikkert ikke til å gjøre noe for han er jo utviklingshemmet. Hva skal Kari gjøre?

Dilemma: Skal Kari si fra til læreren hva som egentlig skjedde?

JA   NEI   VET IKKE

Diskusjonstema/perspektiv:

- Hvem har et ansvar for det Einar gjorde? Einar selv? Ole og Jan som lurte han? Kari som så hva som skjedde uten å si noe?
- Hvis Kari velger å ikke si i fra, vil Ole og Jan fortsette å lure Einar?
- Hvis Kari ikke sier noe, kan det ende med at Einar får straff (kanskje får han ikke være alene ute i friminuttet men må passes på av en voksen). Er det riktig å la Einar ta hele skylda?
- Hvis du var Einar og ditt høyeste ønske var at klassekameratene skulle like deg, hva hadde du ønsket at de skulle gjøre? Behandle deg som en klovn eller vise at de setter pris på deg som den du er/at du er verdifull?
- Hva hvis Einar var din bror, hvordan hadde du da reagert på det som skjedde?
- Viser de respekt for Einar ved å lokke han til å gjøre ting som gir han problemer?
- Hvordan kan en vise Einar at han er verdifull og vise respekt for han i dagliglivet, selv om han er litt annerledes?
- mm

6. TÅLMODIGHET

Det er norsktime og læreren har sagt at alle skal få gå ut og leke, så snart alle har ført inn stykket som de kladdet i forrige time. Sola skinner ute etter to uker med regn. Men Gunnar og Johanne blir ikke ferdig, de skriver så sakte at det er en lidelse synes Eli, som var ferdig først av alle. Hun gjorde det unna på 5 minutter og de har holdt på i over 10 minutter. Egentlig synes hun det er litt urettferdig, at to treiginger skal få ødelegge for de andre. Det har hun lyst til å si til læreren. Hva bør Eli gjøre?

Dilemma: Skal Eli si hva hun mener eller skal hun vente tålmodig til de er ferdige.
SI I FRA   VÆRE TÅLMODIG   VET IKKE

Diskusjonstema/perspektiv:

- vil de komme raskere ut i sola hvis Eli klager, vil læreren kanskje slippe ut de som er ferdige og som sitter og venter, eller .....?
- vil Gunnar og Johanne skrive raskere hvis Eli klager, eller .....?
- hvis du var Gunnar eller Johanne, hva hadde du ønsket at Eli skulle gjøre?
- hvis du var læreren, hvordan hadde du reagert hvis du hadde lovet noe kjekt til klassen og så begynte en elev og klage etter kort tid?
- hvis du var læreren, hvordan ville du ha reagert hvis elevene gjorde som du hadde sagt, førte inn oppgaven og satt tålmodig og ventet til alle var ferdig?
- hva kan Eli gjøre mens hun venter, for å unngå å bli for utålmodig?
- hva gjør dere for å holde ut, uten å klage, når dere kjeder dere eller når dere venter på noe kjekt?
- har noen opplevd at det kan lønne seg å være tålmodig?

7. Ærlighet

Kari er på klassefest hos Nina. Foreldrene til Nina er ikke hjemme. Kari ser at Mona, en annen venninne, ved et uhell velter en liten vase slik at den knuses. Det er ingen andre som ser det. Mona ser seg flau rundt i rommet og koster den diskret opp i vesken sin. Etterpå ser hun lettet ut, siden hun tror at ingen har sett henne, og hun later som om ingenting har skjedd. Neste dag ringer Nina til Kari. Foreldrene har kommet hjem og er rasende fordi de savner en dyr vase.

Hva er dilemmaet her?

Skal Kari fortelle Nina hva hun vet:

JA

NEI

VET IKKE

- Kari snakker med Mona, sier at hun så hva som skjedde og at det var et uhell, og ber henne om å fortelle det til Nina. Mona blåneker og sier at Kari har ikke noe med det. Hva skal Kari nå gjøre, skal hun si det til Nina?
- Nina kommer bort til Kari i friminuttet. Hun forteller at hun mistenker en annen som var på festen for å ha stjålet vassen. Dette er en god venninne av deg. Hva skal Kari nå gjøre, skal hun si det til Nina?
- Hva om du var Nina, hva ville du at Kari skulle si? Nina er også ei venninne og hun kan ha fått problemer med foreldrene sine, blitt trukket i ukepenger, får ikke ha flere klassefester, m.m.
- Hva om du var venninnen som ble uskyldig anklaget, hva ville du at Kari skulle gjøre?
- Har det betydning at det er en god venninne som blir beskyldt, hva hvis det var en du ikke er venn med?
- Hva kan du tape ved å si hva som har skjedd
- Hva kan du vinne med å si hva som har skjedd
- Hva taper / vinner Mona ved ikke å si i fra / ved å si i fra
- Hva hvis det kommer frem at du har sett det og ikke har sagt noe?
- Har dere opplevd andre situasjoner hvor dere har hatt problemer med å bestemme dere for å si i fra eller ikke (på skolen, med søsken, m.v.)

8. UTHOLDENHET/MÅLRETTETHET

Even har alltid vært best i klassen og alle har sett opp til han. Han har mange venner og alle ville være på gruppe med han når det var gruppearbeid. Den siste høsten har Even vært mye syk og har gått glipp av mange timer. Han henger etter med skolearbeidet, forstår ikke de nye matteoppgavene og han som før var førstevalg når de skulle velge lag i gymmen har nå blitt nesten sistevalg. Mor sier at han bare må jobbe hardt, så ordner det seg nok. Han er frisk igjen, men det tar tid å komme tilbake i gammel form sier hun. Even føler at verden er urettferdig og ser ikke hvordan han skal komme seg ut av denne situasjonen. Hva skal Even gjøre?

Dilemma: Skal Even gi opp eller skal han prøve å jobbe slik at han blir best igjen?

GI OPP

JOBBE MED SAKEN

VET IKKE

Diskusjonstema/perspektiv:

- *lag egne problemstillinger/diskusjonstema*

Et Moralsk dilemma

Sam og hans venn Ole er og handler i en musikkforretning. Sam er den som har kjørt dem til musikkforretningen. Ole tar opp en CD fra en av hyllene i butikken, og putter den diskre ned i sekken sin. Ole gir så et signal til Sam om å følge med han ut av butikken. Men Sam ser ikke Ole sitt signal, og går fremdeles rundt i butikken og kikker.

Etter noen minutter kommer butikkeieren sammen med en vakt frem til Sam. Butikkeieren sier til vakten: "Dette er en av guttene som stjal CD` er fra butikken min". Vakten går gjennom sekken til Sam uten å finne noen CD.

"OK du er uskyldig, men hva heter den gutten du kom inn sammen med"?, spør vakten.

"Jeg holder nesten på å gå konkurs på grunn av alt tyveriet", sier butikkeieren. "jeg kan ikke la den gutten slippe unna!"

Hva bør Sam gjøre?

1. Bør Sam holde munn og nekte å fortelle vekten hvem Ole er?
  2. Hvis man ser det med butikkeierens perspektiv, hva bør da Sam gjøre?
  3. Om eieren er en skikkelig grei fyr som lar ungdommer kjøpe CDer etc selv når de ikke alltid har råd til det. Hva bør Sam gjøre da?
  4. Om det er Sam sin far som eier butikken da?
  5. Er det noen gang riktig å angi noen ?
  6. Hvem har skylden i denne situasjonen ?
  7. Hvor viktig er det å ikke stjele ?
  8. Hvorfor er det viktig for butikeieren å få butikktyver anmeldt ?
  9. Hva om dette hadde skjedd, ikke i en butikk men i klasserommet. Ole tok en CD fra en i klassen sin sekk - og folk skjønner at Sam vet noe om den som har gjort det. Hva bør Sam gjøre da?
  10. Hva om det er skolens eiendom som blir stjålet ?
  11. Hva skjer i klimaet i en klasse om noen stjeler ?
- UMIDDELBAR
  - UTSATT
  - UANTE konsekvenser.....!